

**BOSHLANG'ICH SINIF O'QITUVCHILARI KASBIY FAOLIYATINI  
O'RGANISH BOSQICHLARI**

**Hayitova Zilola Maxmudjonovna**

Nizomiy nomidagi O'zbekiston Milliy Pedagogika Universiteti o'qituvchisi

**Kuchkarov X**

Nizomiy nomidagi O'zbekiston Milliy Pedagogika Universiteti talabasi

O'qituvchi bilan o'quvchilarning individual kommunikativ faoliyatidagi axborot uzatish jarayoni boshqalar bilan muloqot qilishda ularga sub'yekt sifatida axborot uzatish orqali ta'sir ko'rsatadi. Bu esa, o'z navbatida, ma'lumot uzatishga qaraganda, uni qabul qilishga moyillikni, individning muloqot ob'yekti sifatidagi ishtirokini xarakterlaydi. Sinfdagi o'zaro munosabatda o'qituvchi bilan o'quvchilar o'rtasidagi "ijtimoiy persepsiya" ning yuzaga kelishi o'zaro munosabat hamda hamkorlik jarayonida guruhdagi psixologik muhitni bir me'yorda saqlash imkonini beradi[1].

Boshlang'ich sinf o'qituvchilari kasbiy faoliyatining pedagogik-psixologik omillarini va boshlang'ich sinf o'qituvchilarning o'ziga xos psixologik xususiyatlari aniqlash maqsadida olib borilgan tadqiqot ishimiz boshlang'ich ta'lim samaradorligini oshirishga xizmat qiladi. Tadqiqot ishlarini tashkil etishda shuning guvohi bo'ldikki, boshlang'ich sinf o'qituvchilari o'z kasbiy faoliyatiga bo'lgan munosabati sinf o'quvchilari bilan bo'ladigan munosabatlarida ham namoyon bo'ldi.

Ta'lim-tarbiya jarayonida ijtimoiy-psixologik trening muhim ahamiyatga ega bo'lib, darsda o'qituvchi va o'quvchi orasidagi munosabat, darsni o'zlashtirish, fikr yuritish, bilimga bo'lgan qiziqish va shaxsning faolligini oshiradi[2]. Trening mashg'ulotlari sinf va guruhlarda tashkil qilinsa, o'qituvchi bilan o'quvchining muomala jarayonida muammoli vaziyatlarni yechishni yengillashtiradi hamda o'zaro munosabatlarning yaxshilanishiga olib keladi.

Boshlang'ich sinf o'qituvchi va o'quvchilarning o'zaro munosabatlari kasbiy faoliyatda muhim ahamiyat kasb etadi. O'qituvchilarni kasbiy bilimlari, tajribalaridan kelib chiqadigan munosabatlarini to'g'ridan to'g'ri o'quvchilar idrok etishida ham qiyinchilik bo'lishi tabiiy. Shu sababli respondentlarning yordamga zaruratlarini chuqurroq o'rganish maqsadida olingan natijalarni tahlilini ko'rib chiqamiz. Respondentlarda tajriba guruhi va nazorat guruhlarida kasbiy faoliyati samaradorligini ta'minlovchi omillarini alohida ko'rsatib o'tishni joiz topdik.

Boshlang'ich sinf o'qituvchining pedagogik mahorati, qobiliyati va dars mashg'ulotining mazmundorligi omili o'qituvchining kasbiy bilim darajalari, tajribalari bilan belgilanadi[3]. Olingan natijalar shuni ko'rsatdiki, har qanday o'qituvchi o'z ustida ishlab, kasbiy bilim, tajribalarini oshirib borishsa ham ularda kuchli psixologik zo'riqishlarni ko'rishimiz mumkin. Boshlang'ich sinf o'qituvchilarida kasbiy tajribalar ham muhim ahamiyat kasb etadi.

Kichik maktab yoshdagi o'quvchilarning psixologik xususiyatlari va psixik imkoniyatlarini bilishi hamda o'quvchi shaxsiga individual tarzda yana shug'ullanishi o'qituvchidan qattiq mas'uliyatni talab qiladi[2]. Bugungi kunda yosh o'quvchi shaxs xususiyatlariga ta'sir ko'rsatuvchi boshqa omillarni ham hisobga olishimiz zarur.

Boshlang'ich sinf o'qituvchini ota-ona tomonidan qo'llab-quvvatlanishi va oiladagi psixologik muhit ham uchinchi katta omil hisoblanadi. Aytaylik, maktabda sharoitlari yaxshi, o'qituvchi o'quvchi munosabatlarida muammo yo'q, lekin ota-ona tomonidan bola nazoratga olinib qo'llab-quvvatlanmasa biz kutgan natija bo'lmasligi aniq[3]. Demak, boshlang'ich sinf o'qituvchi kasbiy faoliyatining samaradorligini ta'minlash uchun kompleks tarzdagi psixologik trening mashg'ulotlarini tavsiya etamiz.

Respondentlarda kasbiy faoliyatning pedagogik-psixologik omillari sifatida bir necha omillarni ko'rib chiqishga to'g'ri keldi. Ularni quyidagi guruhlarga tasniflab o'rgandik.

1. Boshlang'ich sinf o'qituvchi kasbiy faoliyatining mazmun-mohiyati
2. Boshlang'ich sinf o'qituvchilarning maktab sharoitlari va dars mashg'ulotlarning tashkil etilishi
3. Boshlang'ich sinf o'qituvchisining pedagogik imiji, psixologik portreti.
4. Boshlang'ich sinf o'qituvchi sinf o'quvchilari bilan bo'lgan munosabatlari

Boshlang'ich ta'lim samaradorligi uchun pedagogik texnologiyalardan, innovatsiyalar zarurligi sezildi. Hammamizga ma'lumki, boshlang'ich ta'lim sifat-samaradorligi uchun juda ko'p xorij tajribalarini ham o'rganishga to'g'ri keldi.

Boshlang'ich sinf o'qituvchilari uchun uslubiy ko'rsatmalari bilan birga kichik maktab yoshidagi bolalar psixologiyasini ochib beruvchi ya'ni kognitiv rivojlanishini ta'minlovchi amaliy mashg'ulotlar tavsiya etilganligining guvohi bo'ldik. Kichik maktab yoshidagi o'quvchilar maktab ta'limiga moslashib ketishi, fanlarni yaxshi o'zlashtirishi faqatgina o'qituvchilarga bog'liq deb aytish ham qiyin albatta. Ota-onalarning va oiladagi psixologik muhitga ham bog'liqlik jihati ham bor. Qolaversa o'quvchining psixologik xususiyatlari, psixik imkoniyatlarini hisobga olishimiz zarurdir.

#### **Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati**

1. Гоноболин, Ф. Н. Книга об учителе. – М. ВЛАДОС, 2004. – 223 с.
2. Маслова Н.Ф. Стиль руководства учителя как способ социально-психологического воздействия. Руководство и лидерство. - М: 1973. – 53 с.
3. Mamedov K.K. Maktabgacha yoshdagi bolalar va o'quvchilarning aqliy rivojlanish xususiyatlari. Psixol. fanl. dokt. dis. - T: 2004. - 338 б.